

Unutmak, Öteki ve “Boş Kent” Ankara

*

Forgetting, Other and “Empty City” Ankara

Berin F. Gür

Özet

Bu yazıda, erken cumhuriyet döneminden başlayarak, Ankara'nın boş kent algısı üzerinden unutma eyleminin araçları ile nasıl inşa edildiğini tartışacağım. Temsili mekân üreten ve toplumsal belleği oluşturan süreçleri biçimlendiren önemli iki eylem unutmak ve hatırlamaktır. Ben burada, sadece unutmak eylemine ve onun araçlarına -boşaltmak ve ötekileştirmek- odaklanarak Ankara'nın nasıl sürekli bir öncekini unutarak, içi boşaltılarak inşa edilen ve bu nedenle de bir türlü doldurulamayan boş bir kent olduğuna bakacağım.

Anahtar kelimeler: Ankara, toplumsal bellek, unutmak, öteki, “boş kent,” Erken Cumhuriyet Dönemi

Abstract

In this paper, beginning from the early republican period, I will discuss how Ankara has been imagined as an empty city and then, constructed with the tools of forgetting. Acts of forgetting and remembering are significant in the construction of the space of the representation and the collective memory. Here, I will focus only the act of forgetting and its tools, namely to empty and to make other in order to argue how Ankara has been constructed by forgetting the previous, and then it becomes an empty city that cannot be filled in.

Keywords: Ankara, collective memory, forgetting, other, “empty city,” Early Republican Period

Jorge Luis Borges'in "Funes the Memoriosus" öyküsü, hiçbir şeyi unutamayan, bütün ayrıntıları ile herşeyi kusursuz bir şekilde hatırlayan; kendi geliştirdiği numaralama sistemi ile hafızasını ayrıntılara göre organize eden Ireneo Funes'un öyküsüdür. Öykünün karakteri, hata yapmadan aralıksız çalışan hafızası yüzünden uyumakta zorlanmaktadır. Uyumak için kendini dünyadan soyutlaması gerekmektedir, yani unutmaması. Bu nedenle, kentin, henüz tam olarak inşa edilmemiş, kimsenin yaşamadığı ve sadece inşaatı tamamlanmamış bir kaç yeni evin olduğu, kentin yok alanına, boş olan tarafına bakarak (yani şehrin çok iyi bildiği, var olan bölümüne sırtını dönüp onu unutarak) uyuyabilmektedir.

Ankara, erken cumhuriyet döneminden beri sürekli bir öncekini *unutarak*, içi boşaltılarak inşa edilen ve bu nedenle de bir türlü doldurulamayan boş bir kent'tir. Ankara, üzerine her gelenin kendi istediğini yapma hakkını gördüğü boş bir sayfa olarak ele alınmaktadır. Kentin yapı stoğu Cumhuriyet'ten günümüze sürekli değişmektedir: Binalar yıkılıp yerine yenileri inşa edilirken (örn.: yıkılan Kızılay Binası ve yerine inşa edilen ama kullanılmayan ve boş duran Kızılay Derneği Sosyal ve Rant Tesisleri), yenilenen binalar ise bir öncekini unutturacak şekilde neredeyse yeniden inşa edilmektedir (örn.: Büyük Ankara Oteli, şimdi Rixos Grand Ankara Otel). Ankara bu anlamda belleği olamayan bir kenttir.

Temsili-siyasi mekânı üreten ve toplumsal belleği oluşturan süreçleri biçimlendiren ve özellikle, ulus-devlet ve millî kimlik inşa projeleri bağlamında önemli olan iki eylem *unutmak* ve *hatırlamak*'dır. Ben burada, *unutma* eylemi ve araçları (bu yazıda, *boşaltmak* ve *ötekileştirmek*) üzerinden erken cumhuriyet döneminden başlayarak tarih içinde Ankara'nın nasıl bir *boş kent*, *yok kent* olarak imgelendiğini; bu imgenin neye göre, neyi unutarak şekillendiği ve tanımlandığını tartışacağım. Başka bir deyişle, unutma eyleminin araçları ile Ankara'nın nasıl inşa edildiğine bakacağım. 1930'larda Kemalizm, Osmanlı geçmişini reddederek unutturken bugün, (gelenekleri temsil ettiğini iddia eden) siyasal İslamın temsilcisi otorite de Kemalist geçmiş, o dönemin ruhunu ve ürettiklerini red ve terk etmektedir.

Toplumsal bellek, bugünkü kimliğimizi biçimlendiren ve hala aktif durumda olan (seçilmiş) geçmiştir. Belleği biçimlendiren unutmama ve hatırlama eylemleridir. Unutmama eyleminin araçları olarak bu yazıda vurgu yapacağım *boşaltmak*, hayal edileni inşa edebilmek için *boş* olarak imgelenen; *ötekileştirmek* ise boş olarak imgelenenin yeniden nasıl doldurulacağını referanslarını belirleyen *ötekini* tanımlar.

Unutmamak ve sıfırdan başlamak için, yeniden tasarlanarak inşa edilecek olanı boş olarak imgelemek gerekir. Toplumsal hafıza kaybı (toplumsal amnezi), boş bir sayfa açarak başka bir deyişle *boşaltarak* ve var olanı *boş* algılayarak bir anlamda toplumsal belleği yeniden düzenlemektir. Yoktan var olanı üretebilmek için, geçmiş amaçlı bir şekilde unutulur ve “yeni gelenekler icat” edilerek şimdi ve bellek biçimlendirilir (Hobsbawm ve Ranger, 1983).

Unutmama eyleminin, bu yazıda vurgu yapılacak araçlarından bir diğeri de *ötekileştirmek*dir. Unutmamak için, var olana olumsuz anlamlar yükleyerek onu ötekileştirir, buna göre belleğinizi ve kimliğinizi yeniden kurularsınız. Unutmama sürecinde ötekileştirilen rakip olarak gördüğünüzdür ve atacağınız adımlar için referansınız olur. Örnek olarak, Atina'nın 1830'larda Osmanlı'dan bağımsızlığını kazanmış yeni modern ulusun başkenti olarak inşa edildiği süreçlerde İstanbul provokatif bir rol üstlenmiştir. Osmanlı'ya ve Türklere yüklenen bütün olumsuz anlamlara rağmen, Atina'nın, Yunanlıların bir zamanlar kültürel-dini ve siyasi merkezleri olan “Konstantinopolis” gibi görkemli bir merkez olacak şekilde yeniden inşa edilmesi hedeflenmiştir. Benzer bir şekilde, erken cumhuriyet döneminde, İstanbul, Ankara için bir öteki yani referans olmuştur. Unutulması gereken geçmişin ve değerlerin temsili olan İstanbul, millî-modern kimliği kurma süreçlerinin, ötekileştirilen ve fakat referans alınan ana ögesi konumuna getirilmiştir. Bu durumda, paradoksal olarak, unutmamak istediğiniz, aslında yeni ulusun inşa sürecinin yapısal bir ögesi konumuna gelmiştir. Erken cumhuriyet döneminde, Ankara, İstanbul ne değilse “o” olarak imgelenmiş ve inşa edilmiştir. Bu anlamda, özellikle erken cumhuriyet döneminden itibaren, bu iki kentin var olmak için karşılıklı olarak ötekine ihtiyacı vardır.

Ankara'nın yeni ulusun başkenti olarak inşa sürecinde, unutulmak istenenler ve dolayısıyla ötekileştirilenler, İstanbul ve eski Ankara'dır. İstanbul MS 330 yılından başlayarak farklı medeniyetlere başkentlik

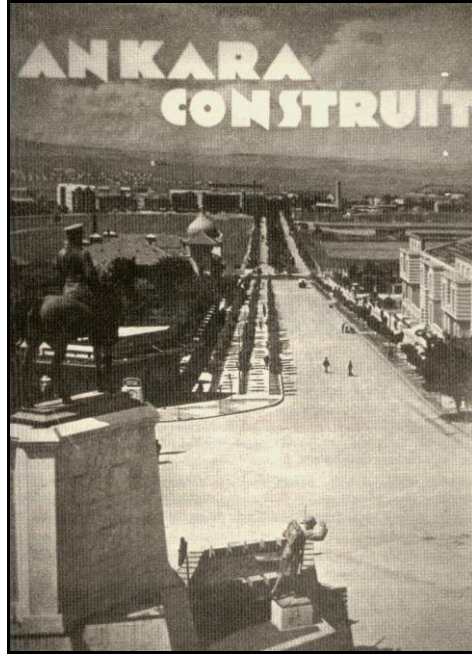
yapmış bir metropol; konumu gereği her zaman için ticari ve kültürel anlamda bir dünya şehridir. Yeni Cumhuriyet için, Osmanlı'yı temsil eden; aynı zamanda hem aşırı batılılaşma ve yozlaşmanın mekânı hem de yeni rejim için tehlike olabilecek İslamiyet gibi güçlerin mekânıdır. Kale ve çevresi ile özdeşleşen eski Ankara, özellikle Roma ve 17. yüzyıl-da Osmanlı döneminde önem kazanmıştır. Modern başkent imgesi ile çeliştiği için, kale ve çevresinde varolan yerleşim ve o bölgede yaşayan geleneksel yerli halk çoğunlukla gölgede bırakılmıştır.

Unutma ve ötekileştirme süreçleri, sanal olarak Ankara-İstanbul ve eski Ankara-yeni Ankara karşıtlıklarını üretmiş; bu sanal karşıtlıklar üzerinden Ankara başkent olarak imgelenip inşa edilmiştir. Dolayısıyla, bu süreçler, her iki kent için, kısır çekişmelere neden olan ve nereden baktığınıza bağlı olarak içeriği değişen bir dizi genelleme ve klişeler üretmektedir. Genellemeler ve klişeler, Ankara ve İstanbul'un modernleşme sürecinde üstlendikleri farklı rolleri; farklı şekillerde yaşadıkları bu süreci ve farklılaşarak toplumsal-fiziksel yapılarına yansıyan etkilerini ifade edememekte ve yanlış yönlendirici, sanal kontrastlar yaratabilmektedir (Güvenç, 2001:80). Erken cumhuriyet dönemi için bu klişelerin yarattığı karşıtlıklar; "eski" İstanbul – "yeni" Ankara; "geleceğin" kenti Ankara – "geçmişin" kenti İstanbul; "sahte" İstanbul (nostalji) – "gerçek" Ankara (devrimin gerçek büyüğü); "tutucu" İstanbul – "devrimci-çağdaş" Ankara, vb. olarak ele alınabilir. Bu karşıtlıklar, milletin yeniden doğuşunun temsili olarak Ankara'nın boş bir kent olarak algılanmasını da beraberinde getirir.

Ankara, ülkenin resmi tarihinin ve dolayısıyla kendi kent tarihinin yazıldığı ilk günden beri bir boşluk olarak ele alınmıştır (Ahuska, 2001:52). Ankara İstanbul'a karşı savunulmuş; Ankara "tarihsiz" bir kent olarak algılanarak var olan Ankara -"eski" Ankara- yok sayılmıştır. Devletin dış dünyaya yönelik resmi bir propaganda ve tanıtım aracı olarak 1934'de yabancı dilde yayınlanmaya başlanan *La Turquie Kemaliste* -Kemalist Türkiye- dergisi ise bunun için gerekli görsel iletişim ortamını sunmuştur.¹ Devletin bir "ideolojik aygıt"ı olan derginin asıl amacı, Batı'ya Türkiye'yi, ilerleme hamlelerini, devrimleri ve yeni ulusun kurum-

¹ *La Turquie Kemaliste* -Kemalist Türkiye- dergisinin tüm sayılarına erişim için: <http://www.boyut.com.tr/kemalizm/default.asp>

larını tanıtmaktır (Emiroğlu). Bu anlamda da derginin ilgi odağını ağırlıklı olarak yeni Cumhuriyet'in eylem alanı olan Ankara oluşturmaktadır. Hemen her sayısında Ankara'nın nasıl inşa edildiğine dair bir fotoğraf albümü -"Ankara Construit"- yer alır. Ankara lehine, Ankara ile İstanbul'u, eski Ankara ile yeni Ankara'yı karşılaştıran yazılar çıkmaktadır.

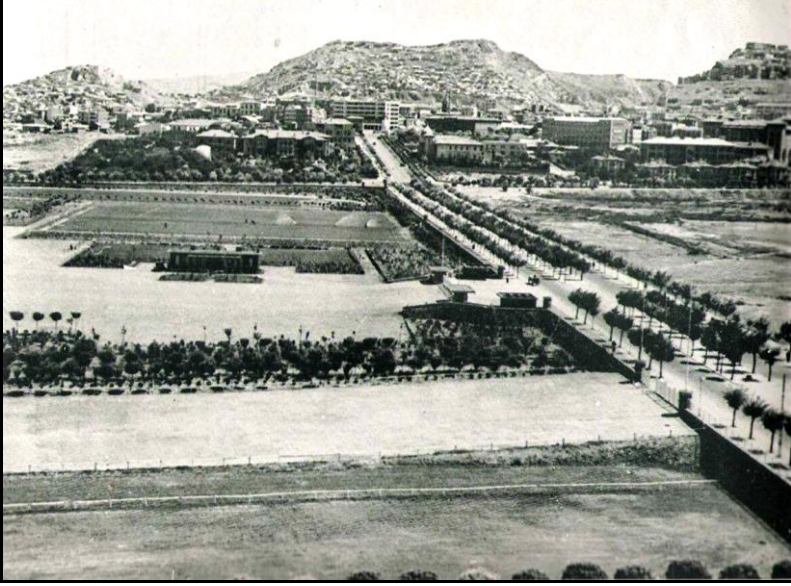
Resim 1: *La Turquie Kemaliste* dergisinde "İnşa Halindeki Ankara" Albümünden fotoğraf (no.18, Nisan 1937)

Kaynak: Bozdoğan, Sibel (2001). *Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür*.

Çev. Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları. s.65.

Derginin ilk sayısında, Ankara şehri planı yarışma jürisi üyesi ve Ankara İmar müdürü Falih Rıfki, Ankara'ya niçin gelinmesi gerektiğini yazdığı yazısına, Ankara'ya gelmeme nedenlerini "eski" Ankara üzerinden anlatarak başlar. Falih Rıfki, Ankara'ya neden gelinmesi gerektiğini ise "yeni" Ankara üzerinden anlatır. Hiçbir yerde bulunmayan ve yeni Ankara'da bulunan özelliklerden övgü ile bahseder; İstanbul'a rağmen, İstanbul'un eski saraylarının ve surlarının sihiline rağmen, istikbali ve bir milletin yeniden doğuşunu temsil eden Ankara'nın Türkiye'de tu-

rizm için cazip bir nokta olduğunu açıklar. İstanbul'un tarihine karşı Ankara'ya gelenlerin bambaşka eşsiz bir deneyim yaşayacaklarından bahsederek Ankara'yı İstanbul'a karşı yüceltir (Rıfkı, 1934).

Resim 2: Erken Cumhuriyet Dönemi İnşa halindeki Ankara
Kaynak: <http://www.varbak.com/eski-ankara-fotografлари-t4414.html>

Ankara, yeni milletin, yeni cumhuriyet'in temsil mekânı olmak üzere "başkent olarak seçilmiş" bir kenttir (Tankut, 1990). Yeni Cumhuriyet, unutmak için Ankara'yı başkent olarak seçmiştir. Borges'in öyküsünde olduğu gibi, Ankara, yeni Türkiye'nin henüz inşa edilmemiş "boş" olan mekânıdır. İstanbul başkent olarak seçilemezdi çünkü, kentin hafızası tarihsel ve toplumsal birikimi unutmaya; bu birikimin kısa sürede yönlendirilip dönüşmesine izin vermezdi. Ankara'yı üzerine proje çizilen boş bir sayfa, boş bir kent olarak görmek yeni kurulan Cumhuriyet'in istediği bir şeydir. Ankara için "bozkırda, çorak topraklarda hiç yoktan bir başkent yarattık" hikayesini yazabilmek, milletin yeniden doğuşunu gösterebilmek için gereklidir.

Kentin imar edileceği yerde ne kadar az şey varsa, [...] başkenti 'yoktan' varetmekten duyulan gurur ve şeref de o kadar büyük olur. [...] Anka-

ra'nın önemsiz bir geçmişi olması, cumhuriyet modernleşmecilerinin onu büyük hayallerini uygulamaya geçirebilecekleri bir *tabula rasa* olarak algılamalarına ve tasvir etmelerine izin vermiştir (Sibel Bozdoğan, 2001:83).

La Turquie Kemaliste'nin 1943 tarihli, 47. sayısındaki "Ankara-İstanbul" başlıklı fotoğraf ağırlıklı haberde, Ankara, geri kalmış olan Türkiye'de neler yapılabileceğinin gösterileceği tamamıyla "boş" ve "tarihsiz" bir şehir olarak görülmektedir. Yazıya göre, "İstanbul'da gezen bir kişi bugün unutulmaya çalışılan geçmişin kalıntılarını görecektir" (Ankara-İstanbul, 1943:38). Bu nedenle, "bugünün ve yarının Türkiye'si'ni görmek isteyen ilk trenle Ankara'ya gitmelidir" (1943:39). Yazıda, Ankara, güzel günler görmek için kasten geçmişi unutan ve ileriye bakan Türk vatandaşının, ezeli ve ebedi gençliğin görkemli şehri olarak sunulur.

Türkiye içinde Batı'yı ve unutulmak istenen geçmişi temsil eden İstanbul, Ankara'nın boş kent imgesini üreten öteki konumundaki referansıdır. Buradaki *boşluk*, İstanbul'a kıyasla, Ankara'nın tarihsiz şehir olarak, eski düzene (Osmanlı'ya) uzak bir konumda görülmesidir. *Boşluk*, İstanbul'un yabancılığı ve karmaşası karşısında Ankara'nın millî saflığının ifadesidir. Belleksizlik ve var olan geleneğin yükünden kurtulma, yeni bir gelenek kurma modernleşme projesinin kaçınılmaz bir sonucudur. Bu anlamda, Ankara'nın var olan tarihinin ve toplumsal yaşamının yok sayılması, başka bir deyişle *unutulmaya* çalışılması, cumhuriyet ve birebir ilişkili olduğu modernite ve milliyetçiliğin, toplumsal belleği, seçtiği geçmiş üzerinden cumhuriyet-modernizm-milliyetçilik süreçlerinin simgeleriyle sıfırdan kurma çabasından kaynaklanmaktadır.

Cumhuriyet seçkinleri tarafından boş gibi görünen Ankara aslında doludur: Hititlere uzanan bir tarihi olan kent, Roma döneminde parlak bir yükseliş yaşamış; Osmanlı'da "özgün bir İslami heterodoksi merkezi olarak" kendini göstermiş; 19 yüzyılda ise "iktisadi ve sosyal-kültürel bir silkiniş" gerçekleştirmiştir (Bora, 2001:57). Fakat, İstanbul'a kıyasla, bu doluluk hep bir boşluk imgesiyle anılır. Yeni bir toplumsal belleğin kurulanması süreçleri, bu boşluğu kendi tercihleri yönünde doldurmayı amaçladığından boşluk imgesi, yeni Cumhuriyet'in başkenti olarak inşa edilecek Ankara için tercih edilen bir imge olmuştur. Sonuçta, Ankara'nın tarihsel-toplumsal çok katmanlılığını yok sayan (toplumsal amne-

zi) süreçler, sadece seçilmiş bir kimliği ve tarihi yücelterek, kentin mekânını ve mimarlığını biçimlendirerek, yeni bir Cumhuriyet geleneği ve toplumsal belleği kurmaya çalışmıştır. Fakat, "[m]illiyetçi söylem içinde soyut bir mekân olarak temsil edilen ve [...] 'temsili bir mekân' olarak görülen Ankara ile yaşantısal bir mekân olarak Ankara arasında çok büyük farklar ve çatışmalar vardır" (Ahıska, 2001:54).² Bu anlamda, Cumhuriyet eskinin yükünden kurtulmak isterken, kurgulanan "siyasi-temsili mekân" ve yaşam biçiminin, var olan geleneksel yaşam ve onun yer aldığı "yaşantısal mekân" ile gerilim halinde olması sebebiyle de kendi geleneğini yaratıp sürdürmemiştir. Henri Lefebvre'in deyimiyile (toplumsal) ilişkiler, temsiller ve ideolojiler boyutunda kalmış; ancak soyut mekânı üretebilmiş ve toplumsallaşamamıştır (Lefebvre, 1991:129). Bu nedenle, Ankara'da, resmi söylemin mekân temsilleri ile toplumsal mekân arasında doldurulamayan bir boşluk oluşmuştur. Sibel Bozdoğan'ın belirttiği gibi, "yapıların, evlerin modern görünümünün olması toplumsal ve tarihsel bir modernliği temsil etmiyordu" (Bozdoğan, 2001:215).

Cumhuriyetin ve ilişkili olduğu modernleşme süreçlerinin gündelik yaşama yansımadaki bu boşluk, yeni Ankara sakininin yaratılması süreçlerinde de gözlenmektedir. Yeni Cumhuriyet'in inşası sadece Ankara'nın başkent olarak inşası değil aynı zamanda yeni Türk'ün yaratılması projesidir. Yeni Ankara'nın kurulması, yeni Ankara sakininin yaratılması anlamına gelmektedir; ve "ilk Türkler ilk Ankaralılar" olacaktır (Emiroğlu). Sıfırdan toplum yaratma projesi, Ankara'da yaşayan yerli halkı yok saymakta, onları Ankaralı olarak görmemektedir. Aka Gündüz *Hakimiyeti Milliye*'deki yazısında şöyle seslenir:

İnkar etmiyoruz ki eski Ankara'yı emekle, tahammülle, zorla modern Ankara yapmağa çalışıyoruz. Fakat, bu kafi gelmiyor, Ankara sakinini de, emekle, vasita ile ve hatta zorla Ankaralı yapmak mecburiyetindeyiz.³

² Bu yazıda ve bu alıntıda, "temsili mekân," "yaşantısal mekân" ayrımlarında, Henri Lefebvre'in toplumsal mekânın üretimi tartışmasında getirdiği "mekânsal üçleme" referans alınmıştır. Bakınız, Lefebvre (1991), *The Production of Space*.

³ Aka Gündüz, "Ankara'yı Sevenler Cemiyeti," *Hakimiyeti Milliye*, 17 Teşrinievvel 1931. Kudret Emiroğlu'nun yazısından alınmıştır. "Devrimin Aynası *La Turquie Kemaliste*'te Devrimin Vitrini Ankara" (Erişim) <http://www.boyut.com.tr/kemalizmdosya/11-%C4%B0MAR-ULA%C5%99EIM%20HAMLES%C4%B0/>

Yeni kurulan Cumhuriyet'i ve milleti temsil eden bir başkent olarak tasarlanması Ankara'yı simgesel anlamda yüklü bir kent konumuna getirirse de, yaratılan siyasi-temsili mekânın gündelik yaşamın sürdüğü yaşantısal mekân ile çatışması sonucu, Ankara boş bir kent konumuna gelmiştir. Başka bir deyişle, Ankara için tasarlanan yaşam toplumsallaşmamıştır. Tasarlanan temsili (resmi) mekân ile yaşantısal mekân ve gündelik hayat pratikleri arasında oluşan bu boşluk o günden bugüne doldurulamamakta, hatta, siyasi yönetimlerin kendi tercihlerine göre doldurabilmesi için daha da boşaltılmaktadır.

1930'larda boş bir sayfa üzerine yeni milletin ve Cumhuriyet'in başkenti olarak tasarlanarak inşa edilen, ve bugün o dönemden gelen gündelik hayata dahil olma gücü olan sosyal-kültürel kurumlarının büyük bir çoğunluğunun boşaltıldığı Ankara hala bir *boş kent*dir; üzerine her gelenin kendi istediğini yapma hakkını gördüğü boş bir sayfa gibidir.

Erken cumhuriyet döneminde Ankara, modernizmin bir "gösterisi" ve "vitrini"dir. Ülke için, diğer kentlere "model" olacak cumhuriyet-modernizm-milliyetçilik süreçlerinin simgeleriyle üretilmiş bir kenttir. Yeni rejimin, yeni Türk ulusunun ve devrimlerinin temsili olarak ideolojik ve simgesel anlamda yüklü bir kenttir. Ancak, 1950'lerden sonra, Ankara bu ideolojik ve simgesel yükünü kaybetmeye başlamıştır. Özellikle 1980'lerden sonra, ülkenin, Osmanlı ve İslami geçmişiyle barışmaya başlaması ve bugün hakim olan neo-liberal üretim biçimleri ile "Ankara'yı kuran ideolojik gerçeklik önemli bir dönüşüm geçirmekte, hatta bir sarsıntı yaşamaktadır" (Kahraman, 2001: 63). Bu şekilde de, "Ankara var olmak için dayanaklarını yitirmiş bir mekâna," boş bir kente dönüşmüştür (Kahraman, 2001: 63). Bu durum, Ankara'nın toplumsal-mekânsal örgütlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Ankara erken cumhuriyet döneminde olduğu gibi milletin temsili gibi büyük bir ideolojik mesajın taşıyıcısı olarak değil de sadece başkent olduğu için ülkede "siyasetin merkezi" olarak görülmektedir.

İstanbul dergisinin 2001 yılında yayınlanan bir sayısında dosya olarak Ankara-İstanbul diyalektiğine yer verilmiştir. *La Turquie Kemaliste* dergisinde yayınlanan ve Ankara lehine bir propaganda amacı taşıyan "Ankara'ya Gelmeli," (1934) "Cazibe ve Devrim," (1936) "Ankara-İstanbul" (1943) gibi yazılardan çok farklı olarak, bu dosyada taraf olmadan tarihle yüzleşme çağrısı yapılır. Dosyanın ilgi odağı Ankara'dır, fakat İstanbul

olmadan Ankara anlatılamamaktadır. Aynı şekilde, bugün, (her ne kadar Ankara'yı umursamaz görünse de) diyalektiğin bir parçası olarak İstanbul da, kendini sermayenin merkezi ve küresel ölçekte bir cazibe merkezi olarak sunmak için Ankara'ya ihtiyaç duymaktadır.

Her iki kentin Türkiye'de bugün üstlendikleri rollerini, ulusal ve küresel işbölümündeki konumları belirlemektedir. İstanbul'un rolü küresel ölçekte tanımlanmış; küresel kent olma iddası ile İstanbul, ülkede sermayenin merkezi konumundadır. Ankara ise, siyasetin merkezi olarak daha çok ulusal ölçekte rolünü üstlenmiştir. Liberalleşen para piyasaları ile birlikte İstanbul bir finans merkezi olarak çalışmaktadır; mevduatların çoğu İstanbul'da toplanmakta; sigorta şirketlerinin neredeyse hepsinin merkezleri, özel bankaların genel müdürlükleri İstanbul'da bulunmaktadır. Menkul Kıymetler Borsası da İstanbul merkezlidir. Ankara'da ise bazı kamu bankalarının genel müdürlükleri ve Hazine bulunmaktadır. Çok yakın bir tarihte, Vakıfbank, genel müdürlüğünü İstanbul'a taşımıştır. Hazinesinin de İstanbul'a taşınması gündemde olan tartışmalı bir konudur. Küreselleşme döneminde özelleşme ile birlikte, Ankara'daki özel bankalar ve özelleşen kamu sektörü, yönetim merkezlerini İstanbul'a taşımıştır. Bu anlamda, Ankara kentinin yapı stoğu devlet eliyle boşaltılmaktadır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında kendisini var eden dayanaklarını yitirmeye başlayan Ankara, siyasal İslamın temsilcisi olan yönetim tarafından Kemalist cumhuriyet resmi kültürünün simgesi olarak görülmekte, özellikle erken cumhuriyet dönemi yapıları Kemalizm ile özdeşleştirilmektedir. Bu dönem yapıları yükselen bazı siyasi değerler yüzünden red ve terk edilmekte, yapılar ve dolayısıyla Ankara boşaltılmaktadır.⁴ Bu yapılara yeni işlevler yüklense bile (örn.: Sümerbank, bugün özel bir firmanın satış mağazası), bu yapıların "kent içinde yarattığı boşluk," fiziksel bir boşluk değildir; aksine yapının bulunduğu durum (kullanılmıyor olması veya yeni işlevi) ile imgesel karakterinin (cumhuriyet-modernizm-milliyetçilik süreçlerinin simgesi olması) örtüşmemesinden

⁴ Bu konu daha detaylı bir şekilde tez danışmanlığını ve yürütücülüğünü yaptığım Y. Mimar Özge Şahin'in yüksek lisans tezinde tartışılmaktadır. Özge Şahin, "Impacts of Policies after 1980 on Public Buildings: The "Unoccupied" Buildings of Emlakbank, Sümerbank and Tekel in Ulus in Ankara," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Mimarlık Bölümü, Mayıs, 2008.

kaynaklı bir boşluktur (Gür ve Mimarsinanoglu, 2007:63). Bugün Gençlik Parkı, belediye yönetimi tarafından kendi tercihleri doğrultusunda doldurabilmek üzere uzun süren bilinçli bir çöküşe terk sürecinden sonra, belediyenin kendi istediğini yapma hakkını gördüğü boş bir sayfa gibi yeniden inşa edilerek tekrar kullanıma açılmıştır. Fakat, bu kent parkı, kendisi için belirlenen yeni yaşam sürecine rağmen hala bir boşluktur: Park toplumsal yaşama dahil olamadan, sadece kendisine atfedilen siyasi, toplumsal, tarihsel değerler üzerinden hafızamızda bir kurgu ögesi olarak yer almaktadır.

Ankara'nın "Osmanlı geçmişi gibi, Kemalist geçmişini de yok sayan bir yaklaşım aynı indirgemeci, oryantalist yaklaşımı" üretmektedir (Emiroğlu). Sibel Bozdoğan'ın belirttiği gibi "eğer tarihsel bilincin ve kültürel sürekliliğin değeri üzerinde mutabıksak, o zaman Kemalizm-sonrası Türkiye'nin 1930'ların mimari kültürünü, onun kendi Osmanlı geçmişi reddettiği gibi reddetme lüksü olamaz" (Bozdoğan, 2001:325). Bugün yönetimi elinde bulunduran otorite için, Kemalist geçmişi Ankara'nın unutulmak istenen *ötekisidir* ve dolayısıyla yapılacak olanlar için de referansıdır; ya yok sayılıp çöküşe terk edilerek müdahalelere kendilerince meşru bir zemin hazırlanır ya da yeni değerlere ve önceliklere göre yapılacak müdahaleler için odak noktası olur (örn.: taşıt öncelikli Atatürk Bulvarı üzerinde yapılan müdahaleler).

Bu yazıda, unutma eyleminin araçları (boşaltmak ve ötekileştirmek) ile Ankara'nın erken cumhuriyet döneminden beri sürekli bir hafıza kaybı ile nasıl bir boş kent olarak imgelenenip, içi boşaltılarak, var olan yok sayılarak inşa edildiğini tartışmaya çalıştım. Borges'in öyküsüne tekrar dönecek olursak, eskinin (hafızanın) yükünden kurtulmak için unutilan Ankara, başkentin *boş kent* imgesini daha da güçlendirmektedir.

Resim 3: *La Turquie Kemaliste* dergisinde "İnşa Halindeki Ankara"
Albümünden Ankara'nın "boş kent" imgesi ile tasarımını gösteren bir imaj (Nisan, 1935)
Kaynak: Bozdoğan, Sibel (2001). *Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür*.
Çev. Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları. s.84.

KAYNAKÇA

- Ahıska, Meltem (2001). İstanbul Üzerinden Ankara. *İstanbul*, 36 (Ocak): 51-55.
- Ankara-İstanbul. (1943). *La Turquie Kemaliste* 47: 38-49. (Erişim) <http://www.boyut.com.tr/kemalizm/book.asp?k=47>
- Bora,Tanıl (2001). Ankara: Küçük-Büyükşehir. *İstanbul*, 36 (Ocak): 57-59.
- Borges, Jorge Luis (1993). Funes the Memoriosus. *Ficciones* (ss.83-91). Der. John Sturrock. (orijinal dilde 1.baskı 1942; İngilizce Çev. Groove Press 1962), Alfred A. Knopf/Everyman.
- Bozdoğan, Sibel (2001). *Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür*. Çev. Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları.
- Emiroğlu, Kudret. Devrimin Aynası *La Turquie Kemaliste*'te Devrimin Vitriini Ankara (Erişim) <http://www.boyut.com.tr/kemalizmdosya/11-%C4%B0MAR-ULA%C5%9EIM%20HAMPLES%C4%B0/>
- Gür, Berin F. ve Mimarsinanoğlu, Meltem (2007). Metamorfoz: Kentin Yok Anı Sergi ve Gezisi: Ankara'nın Başkalaşım Süreçlerinin 'Boş' Binalar Üzerinden Okuması. *Metamorfoz Ankara: Yitik Zamanların Kenti* (ss.60-68). Der. Güven Arif Sargin. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi.
- Güvenç, Murat (2001). Toplumsal Coğrafyalar Farklılıklar-Benzerlikler. *İstanbul*, 36 (Ocak):80-83.
- Hobsbawm, Eric ve Ranger, Terence (Der.) (1983). *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kahraman, Hasan Bülent (2001). Ankara, bir şeyler..., *İstanbul*, 36 (Ocak): 63-66.
- Lefebvre, Henri (1991). *The Production of Space*. Çev. Donald Nicholson-Smith. Oxford & Cambridge: Blackwell Pub.
- Rıfki, Falih (1934). Ankara'ya Gelmeli. *La Turquie Kemaliste*, 1 (Haziran):10-15 (Erişim) <http://www.boyut.com.tr/kemalizmdosya/04-KE-MAL%C4%B0ZM%C4%B0N%20CO%C5%9EKUSU/>
- Şahin, Özge (2008). *Impacts of Policies after 1980 on Public Buildings: The "Unoccupied" Buildings of Emlakbank, Sümerbank and Tekel in Ullus in Ankara*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: ODTÜ Mimarlık Bölümü.
- Tankut, Gönül (1990). *Bir Başkent'in İmarı: Ankara 1929-1939*. Ankara: ODTÜ.

Doç. Dr. Berin F. Gür: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü mezunudur (1989). Yüksek lisansını (1991) ve doktorasını (1999) aynı bölümde tamamladıktan sonra 2001 yılında, Yunan Devleti Burslar Kurumu'ndan aldığı doktora sonrası çalışma bursu ile Atina'da (*National Technical University of Athens-Atina Ulusal Teknik Üniversitesi-*) bulunmuştur. 1992 yılından beri ODTÜ Mimarlık Bölümü'nde ders vermektedir.